

Klasična gimnazija u novom školskom sistemu

Uroš Pasini

Cilj ovog članka nije prvenstveno taj da se još jednom iznesu fundamentalni argumenti u prilog klasičnoj naobrazbi. Poslije onoga što je napisano 1957. u Zborniku zagrebačke i 1967. u Spomenici splitske klasične gimnazije, poslije niza članaka istaknutih kulturnih i prosvjetnih radnika Hrvatske u "Telegramu" ljeti 1964. godine, poslije najnovijeg članka u prošlom broju "Latina et Graeca", ja bih u tom pogledu malo toga mogao još dodati. Zbog toga je moja namjera da o ovom problemu pišem uglavnom sa stanovišta današnje situacije u našem školstvu i sa stanovišta adaptacije klasične gimnazije najnovijim zahtjevima koji se postavljaju drugom stupnju naših škola.

Zahtjevi za reformom srednjoškolskog obrazovanja temelje se uglavnom na tri važna stava. Prvo, svaka srednja škola mora biti i završna škola, tj. mora svojim specijalnim predmetima pružiti mogućnost svršenom učeniku da se zaposli, da se odmah uklopi u privredni ili administrativni život društva (a ja bih tu dodao i kulturni život). Drugo, sve srednje škole moraju imati jednak neophodni fond općeobrazovnog gradiva koje će svim polaznicima srednjih škola dati jednaku mogućnost da nastave školovanje na visokim školama i fakultetima. Treće, srednjoškolsko teoretsko obrazovanje mora sestjecati paralelno s radom, da se uklone razlike između takozvanih intelektualnih škola i škola za radnička zanimanja.

Postavlja se pitanje kako klasičnu gimnaziju prilagoditi ovim zahtjevima. Prije nego pokušam dati mišljenje što se može učiniti s klasičnom gimnazijom u ovom pogledu, bit će korisno malo se općenito osvrnuti na gimnazije i pogledati u čemu su one do sada bile daleko, a u čemu blizu navedenih zahtjeva. Sudbina je, naime, i jednog i drugog tipa gimnazije povezana. Što se tiče drugog i trećeg zahtjeva, treba naglasiti da su gimnazije imale daleko bogatiji općeobrazovni plan i program od ostalih srednjih škola i da je element praktičkog rada bio u njima minimalno zastupljen. Ova razlika među školama ne bi, dakako, trebala da se ispravi tako da se snizi razina nastave u gimnazijama, već da se podigne razina ostalih srednjih škola do razine gimnazija. Nadam se da će Osnove nastavnog plana i programa za srednjoškolsko obrazovanje u SR Hrvatskoj biti ovako shvaćene i ostvarene.

U pogledu onog prvog zahtjeva interesantno je spomenuti da se pokušalo nabrojiti malobrojna područja gdje se svršeni gimnazijalac mogao zaposliti, pa se na koncu dogodilo da je izišao na površinu čitav niz ustanova u kojima je opća kultura gimnazijalca, dobro poznavanje

jezika i općenita okretnost učinila od njega vrijednog srednje kvalificiranog stručnjaka na nekim poslovima. Tako se na jednom mjestu u materijalu za diskusiju o mjestu gimnazije u novom školskom sistemu ističe da najveći broj gimnazijalaca može naći zaposlenje u banкарstvu, pravosuđu, grafičkoj i izdavačkoj djelatnosti, poštanskim službama, obrazovanju i kulturi, te u zadnje doba u turizmu. Mislim da se može lako opaziti da to nisu mala i nevažna područja društvenog života. Ovim ne želim kazati da u gimnazijama ne treba ništa mijenjati već samo to da gimnazije i nisu baš tako daleko od toga da daju i neku finalnu naobrazbu. Izvjesna usmjerenost u višim razredima može gimnazije svrstati još više u red takozvanih završnih škola.

Dakako, sve što smo kazali u pogledu zaposlenja maturanata ostalih gimnazija, vrijedi i za maturante klasičnih gimnazija. Poznati su mi službenici, bivši đaci klasične gimnazije, koji nisu išli dalje studirati već su se zaposlili u pravosuđu. Oni su često tamo bili stubovi ustanove u svom djelokrugu isto onoliko koliko i svršeni pravnici. Nema sumnje da su i tu klasični jezici uticali na sredenost, pedantnost, precizno i tačno izražavanje u kancelarijskim poslovima koje su obavljali u tim ustanovama. Uopće ima nekih poslova gdje su polivalentne sposobnosti svršenog gimnazijalca i te kako dobro došle. Po mom mišljenju, čak je on i prikladniji na nekim mjestima od drugih (novinarstvo, izdavačka djelatnost, kultura, narodno prosvjeđivanje i slično). Samo ta radna mjesta treba bolje naglasiti i definirati. Ne negirajući potrebu da se u gimnazijama općenito izvrše neke promjene, u svjetlu iznesenih činjenica ipak možemo kazati da je problematična i svakako pretjerana tvrdnja - koju smo u Splitu čuli u jednoj diskusiji - da je novac utrošen na školovanje gimnazijalca bačen u vodu jer on nema završnih kvalifikacija. (A što je s njegovom spremom za daljnje studije?)

Klasična gimnazija, međutim, ima i svoju specifičnost, svoje usmjerenje (kao i matematička ili ona s naglaskom na modernim jezicima). Kod nje su ta specifičnost klasični jezici i sve ono što je usko povezano s njima u nastavi. Da li ta specijalnost, pored onoga što smo već spomenuli za sve svršene gimnazijalce, daje mogućnost klasičaru da se zaposli ako ne može dalje studirati ili ako to ne želi? Smatram da bi se moglo izdvojiti neka radna mjesta gdje bi svršeni klasičar trebao imati i prednost pred drugim natjecateljima: čuvari ili upravitelji manjih arheoloških lokaliteta, zbirki, muzeja; arhivari i bibliotekari, osobito ondje gdje se radi sa starim tekstovima (arheološki muzeji, historijski arhivi i muzeji); srednje kvalificirani u leksikografskim poslovima gdje se stalno barata s riječima i pojmovima grčko-latinskog porijekla; stručni vodiči turističkih agencija, specijalno u nekim gradovima i sredinama. Nije naime svejedno da li strancu govori o nekom natpisu vodič, koji je i sam naučio napamet prijevod od nekog drugog ili mu ga znalački prevede i protumači onaj koji zna latinski i grčki. Isto tako nije svejedno da li će pojmove kao što su castrum, castra, nekropola, municipij, vestibul, peristil, jurisdikcija i slično, tumačiti onaj koji je objašnjenje za njih dobio posrednim, manje prikladnim putem, ili onaj koji je te stvari naučio uz nastavu klasičnih jezika u tzv. realijama (starinama).

59. Eventualna primjedba da takvih radnih mjesta nema mnogo ne bi trebala da nas zbuni. Ta nema mnogo ni klasičnih gimnazija, a i svi svršeni klasični gimnazijalci neće odmah tražiti zaposlenje. Po mom

mišljenju tu je važnije određeno načelo u školskom sistemu, mogućnost, ravnoteža, izvjesna psihološka izjednačenost s obzirom na ostale srednje škole, nego veći ili manji broj mogućih radnih mjesta. Uostalom, nikad sve škole i struke nisu bile niti će biti jednako konjunkturne.

Što se tiče obrazovanja uz rad, tu bi trebalo pronaći neke posebne forme i sredstva prilagođena karakteru škole. Možda bi se to dalo sprovesti s pomoću obaveznih slobodnih aktivnosti. Neka iskustva za to već postoje. Na primjer učenje daktilografije na Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu predstavlja za mene i konkretan rad i spremanje za eventualno zaposlenje. Učenici u Splitu mogli bi se putem slobodnih aktivnosti angažirati da pomažu na arheološkim iskapanjima u Solinu ili na nekom muzejskom poslu. Moglo bi se povremeno uvesti i tečajeve bibliotekarstva. Zar jedna dobra foto-sekcija u školi ne bi povezivala intelektualni i praktički rad? Zar ono što nauči u školi ne bi maturant mogao koristiti i za uzdržavanje u toku studija, a eventualno, uz dodatno usavršavanje, i kao stalno zanimanje? A danas je svima jasno koliko je studij antike vezan uz ovu vještinu. Za sve ovo bi naravno trebalo pronaći nova financijska sredstva, ali to je nužno za reformirani rad i u svim drugim školama. Ni ovdje se ne bi smjelo toliko inzistirati na kvantitetu i učestalosti koliko na uvađanju novog duha i novih radnih navika. U svakom slučaju gimnazijska klasičarka u Zagrebu koja bi kao i njena kolegica iz neke druge srednje škole bila poslana na "praksu" nekoliko tjedana da tipka u nekoj ustanovi ili klasičar u Splitu koji bi išao neko vrijeme da pomogne na arheološkim radovima u Solinu ne bi se više mogli smatrati zatvorenim "intelektualcima", već drugovima onih koji i u drugim školama spajaju teoretsko obrazovanje s fizičkim radom.

Klasična gimnazije nije, dakle, izuzetak koji u većoj ili manjoj mjeri ne može odgovoriti glavnim zahtjevima reforme srednjeg školstva. Ona može zadovoljiti Osnove nastavnog plana i programa za srednjoškolsko obrazovanje u SR Hrvatskoj i ujedno uključiti u svoj plan svoje temeljne predmete - grčki i latinski jezik.

Potrebno je samo to da se promjene neki stavovi, rekao bih neke predrasude, koje se u javnosti često javljaju u odnosu na ovu školu. Kad se vršila kritika gimnazija općenito, klasičnu su gimnaziju neki uzimali kao točku za zalet u napadu na gimnazije. Nazivali su je reliktom prošlosti i najstaremodnijom školom. Čovjek se ne bi čudio tome da se radi o davno prošlom razdoblju, kad je svaki naš veći grad imao takvu školu, ili da se radi o situaciji, kakva je u nekim drugim zemljama, gdje svaka gimnazija ima u sebi klasični, moderni i prirodoslovni smjer. Mogao bi tada netko reći da je mnogo toga okrenuto prema prošlosti i da se mnogi učenici pretpavaju starim jezicima. Kad bi i bila točna tvrdnja da su klasične gimnazije samo relikti prošlosti, pitam da li dvije gimnazije u republici pored stotinjak ostalih gimnazija i isto toliko stručnih škola mogu ugroziti stvaranje kadra za privredu i tehničke djelatnosti. Ta to su samo dvije oaze ili enklave - kako reče Dubravko Škiljan - u mnoštvu drugih škola. One bi ostale još uvijek kap u moru kad bismo otvorili klasična odjeljenja u Dubrovniku, Zadru i Šibeniku, što bi i te kako odgovaralo tim povijesnim i humanističkim sredinama. Trebalo bi jednom postati jasno da ovako mali broj ovih škola ne daje i ne može davati pečat našem školstvu, već da su one tu zbog posebnih potreba naše kulturne nadgradnje.

U vezi s ovim, ipak na koncu želim ponoviti stare, poznate tvrdnje i činjenice koje se ne mogu demantirati i zbrisati. Naša je zemlja na posebnom položaju, naše kulturno nasljeđe traže od nas da ne zane-
marimo klasične jezike i studij antike općenito. Obrazovani ljudi za-
pravo i danas govore u izvjesnom smislu grčkim i latinskim jezikom u
svojim znanstvenim raspravama, samo neki nisu svjesni toga, a drugi
koriste šire znanje tih jezika da još bolje rasvijetle glavne pojmove
i probleme svog znanstvenog područja. Mnštvo istaknutih i lucidnih
umova čovječanstva nalazilo je u starim klasicima ne samo estetsko
uživanje i inspiraciju već i konkretne činjenice i podatke za svoj
znanstveni rad. Engels je među ostalim temeljito studirao Cezara i
Tacita da bi iz činjenica koje su mu oni pružili stvorio sliku razvoja
ljudskog društva. Uz put je zanimljivo spomenuti da se Engels u "An-
ti-Dühringu" na jednom mjestu povoljno izražava o korisnosti klasič-
nih i modernih jezika u školi: "On (tj. Dühring) hoće da ukloni i one
dvije poluge koje u današnjem svijetu daju bar neku mogućnost da se
čovjek uzdigne iznad skućenog nacionalnog stanovišta: znanje starih
jezika, koje bar klasično obrazovanim ljudima svih naroda otvara
zajednički širi horizont, i znanje novih jezika pomoću kojih se ljudi
raznih nacija jedino mogu sporazumjeti..." Mladi Marx je s odušev-
ljenjem recitirao svom društvu Homera na originalu, a Eshila i Sha-
kespearea je upravo obožavao. Nemam prostora ni vremena da izne-
sem opširnije oduševljenje za klasičnu kulturu jednog Goethea,
Schopenhauera, Tolstoja i drugih velikih ljudi. Spomenut ću još samo
dva izuzetna fizičara našeg vremena. Heisenberg se izrazio da mi u
klasičnoj gimnaziji učimo nešto vrlo korisno, a Openheimer je u zre-
lim godinama sam naučio grčki i s posebnim se zadovoljstvom posvetio
čitanju Sofoklovih tragedija. Kad su ti i takvi ljudi cijenili stare pis-
ce i imali takve plemenite hobije, mislim da ne griješimo ako jednom
dijelu naše omladine pružamo mogućnost da istanča svoj ukus, oboga-
ti svoje znanje i oplemeni svoj značaj na neumrlim djelima antike.

Mali broj klasičnih gimnazija u širokom mozaiku našeg školstva ne
pravi i neće praviti disharmoniju. Naprotiv one će kao dragocjeni
kamenčići u tom mozaiku biti dokaz svestranog interesa našeg društva
koliko za razvijanjem ekonomsko-tehničke baze toliko i za gajenjem
svih sastojaka naše kulturne nadgradnje. Stoga ne mogu pretpostaviti
da će reformatorski zahvat umanjiti žarišta klasičnih studija kod nas.
Ne mogu vjerovati da će republički prosvjetni organi i samoupravna
tijela na samim školama voditi manje brige za to područje znanja, to-
liko drago mnogim istaknutim ljudima čovječanstva, toliko potrebno
za upoznavanje korijena naše civilizacije i kulture i toliko poznato,
privlačno i blisko znanstvenim interesima osnivača naučnog socijaliz-
ma.

Le lycée classique dans le nouveau système scolaire..

Uroš Pasini

Parmi les questions concernant la réforme de l'enseignement secondaire, on en trouve qui mettent en doute les sens de l'existence du lycée classique ainsi que les formes et les moyens de son adaptation au nouveau système scolaire. La question de la survivance des lycées classiques, quoiqu'elle soit déjà posée, n'a aucune justification, parce que les connaissances que l'on acquiert dans ces écoles sont d'une très grande utilité à la société. Il est vrai que le besoin qu'on a des cadres formés dans les lycées classiques n'est pas très grand, mais, étant donné qu'il n'y en a que seulement deux dans toute la Croatie, on ne pourrait pas dire qu'ils soient superflus dans le système d'aujourd'hui et d'autant moins dans celui de demain. On ne prétend pas qu'à l'aide de certaines innovations et certains changements l'enseignement dans ces écoles ne pourrait être amélioré et adapté aux mesures qui seront établies par l'organisation du système scolaire dans la République. Certaines expériences du Lycée classique de Zagreb sont un bon exemple qui parle en faveur des solutions de ce type. De même, avec l'accroissement du niveau culturel augmentera aussi le besoin des connaissances des langues classiques, surtout si l'on tient compte du fait que notre pays est situé sur le territoire qui était autrefois le domaine du Latin et du Grec, et où l'on trouve encore aujourd'hui de nombreuses traces de l'Antiquité. En plus, le patrimoine historique et culturel exige - et il le fera encore plus dans l'avenir - une attention plus grande et des recherches plus systématiques. C'est dans ce cadre que les spécialistes en philologie classique pourront justifier leur choix. Il ne faut pas perdre de vue que l'héritage de l'Antiquité est le fondement de tout le développement culturel de l'Europe et qu'on ne peut pas imaginer, sans la connaître, notre évolution culturelle.